

VÉNEMBER SZABADULÁSA.

Le kell írnom már e sorokat apám miatt. Ha falum felé kerülök, barátok és ellenségek gúnyolnak velem, hogy apám ezt meg azt csinálta, itt meg ott művelt valami helyrehozhatatlant. Egyszóval vénkorára valami történt szülémmel, amit sokan nem tudnak megérteni s az ostobák talán károsnak nézik. Édesanyám se nyugszik, félelmek rettentik és otthonjártomban újra megkért, hogy találkozzunk vele, javítanom meg, mert ha ez így megy tovább, még majd a rendőrök viszik el.

Nos én, ki új szívemmel figyelhettem meg őt, itt többek megnyugtatóra közreadom észleleteim, s ha elfogultság lenne írásomban, bocsássanak meg; hiszen édes szüleimről, apámról van szó.

Mert ki volt ő még néhány évvel ezelőtt is? ... Vénember, a munka obszitalan katonája, aki nem sok vizet zavar, csendes ember, kinek a koldússágtól való félelme csak édesanyám riasztotta. Úgy esett ugyanis, hogy apámat harmincéves kubikolás után havi hatvan pengővel felvette az Igali Ármentesítő árokpucolónak és apám szívesen ment, mert ez is biztosabb volt a földmunkás kóboreletnél. Én már kamaszkorom óta ilyen körülmények között nőttem fel s míg én egyre dühödtebb lettem a szegénységtől, az előttem megmagyarázhatatlan világtól, apámat egyre nyugodtabb embernek ismertem meg. Csak néhai borivásoknál hasadt fel ismeretlen emberisége. Ilyenkor nyers keserőséggel mondott tömény, fogalmazhatatlan igazságokat, hallatlan izgalom, ismeretlen célú gyűlölet remegtette s nekem úgy tetszett: borzadályos fekete ösztönök vannak benne és valami rögtön rivásba forduló állati szeretet. Sokszor sírtunk mi együtt, de multjából és abból, hogy miért fél, mire vár, soha nem tudtam meg semmit. Csak magabagubózkodását, láttam és csöndes füttyörészgetését hallottam, amint iszapolt a kákás kanálistenéken. Bennem se hitt soha és szelid gúnnyal illette, ha valami tüzeset mondtam neki.

Igy aztán el is kerültem tőle, suta vágyaim kergetve, a tudatlan szegénylegény, aki egyszer csak azon vette észre magát, hogy a háború úgy ropogatja a föld kérgét, mint más ember a dió haját.

De jöttek a nagy újságok, tisztulások is az elme, az ösztönök számára s a háborús kínokon megint nagyot tapasztalt az emberiség.

Apám változását először negyvenöt nyarán észleltem, mintán már jónéhány kommunista gyűlést végighallgatott. Igen fülelős volt ő mindezen dolgokra, habár a falumbeli kubikosokhoz alig ért el a munkásmozgalom. Mindössze két nyáron dolgoztak együtt a szentesiekkel, minekutána a gyönyörű szaktárs szóval nevezték egy mást, de ez még gyermekkoromban elmaradt, elfelejtődött. Most

azonban falum közepére is kitűzték a vörös zászlót és a pártservezést Horváth Mátyás elindította.

Megvallom, pihenni akartam akkor otthon, a városba merészkedett fiú, akinek feje akkorra már meglehetősen elfejlődött, úgyhogy először tudtam kívülről szemlélni falumat. Bogoztam hát minden szépségét és még szebbeket találtam ki a rekkenő hőségben, mely piros káprázatokba bódítja az embert. Mondanom se kell, a várostól gyalog mentem, mert a vicinális akkor még csak piacnapokon járt és így módom nyílt felcifrázni falumat a gyaloglegények minden játékosságával. Már jó estébe jutva érkeztem haza, öt hónap után s bizony mondom, fáradtan öleltem meg szüleimet, akiket láthatólag valami fontos beszélgetésben zavartam meg. Csak göncös ruhájukat éreztem és kerestem anyám ráncocska száját a lámpátlanságban, mert petróleummal vékonyan voltak.

— Ágyat édesanyám, — mondtam aztán, — mert szemem csukódóra áll.

— Mindjárt fiam! — sürgött édesanyám és a nagy örömré mécseset gyújtott.

Fellobbant a mécs és a mészfalak elsárgult keretéből apám feleősz koponyája feketedett elem. De mindjárt látható türelmetlenséggel! Bronz arca gyürkéi megdagadtak, bosnyák orrának tövére szaladtak szemei és karja egyetlen mozdulatával a mécses elé rántott.

— Jó, hogy jössz fiam, — szólított hangos rekedtséggel, — mert anyádnak hiába mondom. — Adóíveket tartott a fény elé. — Itt van, pillants bele és mondd meg nekem, hogy mi az igazság!

Elmosolyodtam, kényszeredetten lapoztam az ívekbe, hisz hogy is derülne ki épp ezekből az adóívekből az igazság, mely mégis igen bonyolult dolog. Anyám jószagú tejet hozott a szomszédos kuláktól és amint belépett, rögtön leintett.

— Hagyd fiam, majd kifizetjük azt a pénzt, ne hallgass rá, inkább egyél, aztán feküdj.

— Ne avatkozz bele — kiáltott rá apám mérgesen. — Nem kellene nekem a segítség, de a tehén farához jártam iskolába, nem ismerem a betűt. Csak számokat látok, de nem tudom mi van hozzáírva.

Régi civakodásuk tért vissza, míg én megállapítottam apám igazságát. Két azonos adóív volt a tölösdülői holdról, azaz a hivata kétszer akarta kifizettetni a városi bérföld adóját.

— Igaza van apámnak, — mondtam, — nem köteles kétszer fizetni. Valami felelőtlen tisztviselő lehet ennek az oka.

— Felelőtlen? — zúdult fel apám és attól fogva anyám hasztalan csillapította: Mintha egész életében csak erre a dühre készült volna, gyufaskatulya kisszobánkat kitöltötte a káromkodása.

— Majd adok én annak a tisztviselőnek! — ütött az asztalra, mintha a kérdéses tisztviselőt személyében is ismerte volna. — Mi vagyok én ezeknek, minek szónokolják a demokráciát, ha még ilyen is lehetséges.

Én nem tudtam indulattal kitölteni apám sérelmét s benne is borgóznek gondoltam a hangoskodást, hiszen akkor még annyira

döcögött a közigazgatás és annyi hiba lehetséges volt. De apám hajnalban felrázott.

— Jössz velem! — markolta ingem gallérját. — Majd meglátom mit tudsz, igaz-e, amit firkáltál, hogy a népé lett most az ország.

Anyám egy pendőbe ugrott le mellénk az ágyról, belémkapaszkodott, de nem tudott bennünket megmenteni. Mentünk apámmal a hajnali harmatban az urak elé és én csak útközben töröltem ki szememből az álmot.

Amint három község határát is keresztülléptük, s szétcibált uradalmak mellett ballagtunk el kettesben, módom nyílt új eszmeimet ráterképezni a vidékre és magyarázni, kibevezni a világot. Apám szorgalmasan, alig kérdezve hallgatott és nem hitt nekem, mert beszédem a mesékhez volt hasonló. És ő a mesét — nagy mesélő volt apám — csak hazugságnak, népaltatásnak tartotta, hisz útszéli kocsmákban egykorjában mesékkal altatta el a fáradt kubicosokat. Így hát hiába fűtötte át előadásomat a tudomány, a kézzelfogható példák özöne, orosz hadifogságom szép tapasztalatai, nem hitt nekem, mert ő városbeli szereplésünkre volt kíváncsi, hogy mint tudjuk érvényesíteni majd jogunkat.

A piszkossárga városházát egy csomó műterony koszorúzta, otromba címer ékesítette a főkaput s a tekergő falépcső sűrű „urak” hangon nyikorgott. Szülém csizmája egyre tiszteletteljesebben lépett, az adóíveket kikészítette zsebéből.

Sötét cikk-cakkos folyosó végén találtuk az adóhivatalt s azonnyomban be is léptünk. Először ránk se hederítettek, odamentem, hát az egyik enervált fiatalemberhez s röviden elmondtam, mi járatban vagyok.

— Igen, tudjuk már, — felelte ernyedten, — ezzel maguk hiába kereskednek, ezt ki kell fizetni, — és visszaadta az íveket. — Már többen is jöttek kérem ezzel. Ez a városi bérföldek különleges esete.

— Dehát ezt, itt a nyugtatvány, már kifizettük.

— Nincs apelláta, nem érünk rá.

— Hol a hivatalfőnök? — bosszankodtam.

— Bent van, de ő sem ér rá.

— No, ugye? — nézett rám apám diadalmas gúnnyal.

Erre a hivatalnok ficsur rémült kiabálása közben a főnök szobájába léptem, aki tétlenül cigarettázott az egyik székben, ábrándos füstkarikákat eregetve. Ő az a fajta főnök volt, aki már kitanulta az alkalmazkodás technikáját és mindenre el volt készülve. Sőhajtott a szék, amint megszabadult nehéz terhétől, mert széles vállaiavai azonnal eléjmjött s miután igyekezett megállapítani intellektuális képességemet, hatalmas fehér mancsaiba fogta jobbik kezem.

— Szervusz, no mi baj fiam? — ereszkedett hozzám. — No igen, az adóív?... Gondosan kikéfélt őszes haja csillogott. — Hát, fiam, azt meg kell fizetni, tudniillik a demokratikus közigazgatásnak sok mulasztást kellett helyrehozni a törlesztések, és a városi bérföldek megváltása esetében. — Szürke, vasalt kabáthajtókájáról rámvöröslött a kalapácsos ember. Szavamat figyelte, mely majd megszabja további viselkedését velem szemben. Ha gyengének, szerénynek mutakozom, akkor kirúg mint régen, ha azonban valami

nemvárt pártember lennék, akkor a méz fog csurogni dagadt szájából.

— Jó, — feleltem neki nyugodtan, — ez itt egy kész dokumentum ön ellen. Majd bemegyek a polgármester elvtársához, vagy a pártba és elintéztetem sokkal célravezetőbb úton.

— Várj csak, elvtársam! — fogta meg a vállamat, — tán csak nem a bérföldek adója miatt jöttél? az más. Még mindig nem intézték volna el? Gyuszi, — kiáltott ki a szobaőrnek, — intézd el ezt az ügyet.

— De hát, — hebegett valamit a ficsur.

— Semmi, no, — intette le a behemót főnök, — majd találunk rá valami megoldást.

S azzal mentünk kifelé, a főnök barátságosan ütögette a vállam. Apám, aki kívül maradt, csodálkozva nézett bennünket s pillanatokig nekem is úrbüvölő tulajdonságokat tulajdonított. S úgy loppal engem is felsőbbrendű lénynek gondolt. Csak hazafelé lettem megint a fiá, amikor megmagyaráztam neki demokráciánk mostani helyzetét és arra biztattam, hogy ne féljen senki úriúriától ebben az országban, mert a lehetőség a népé, és a népnek annyi joga lesz, amennyit kiharcol magának.

Nem sejtettem még akkor, hogy ez a számomra jelentéktelen kis történet milyen hatással lesz majd apámra. Amit elmúlt korok heleszorítottak, mind kiszakadt belőle. Mert apámnak nincs esze rá, hogy a mi forradalmunkat most szemmel tudja kíséreni; ő csak azt tudja, hogy ha szól, tárgyalásba kezdenek vele, nem verik be száját a csendőrök.

Kommunista szervező panasolta nekem, hogy apám egy kulakellenes tüzes gyűlés után ledorongolta:

— Minek itt a beszéd, eleget hallottuk. Itt, ebben a teremben mindenki tudja, hogy kik azok ebben a faluban, akik sanyargatták a nincstelent. Nem javulnak azok a beszédétől. Ásóra, kapára, oszt gyereink, üssük őket.

Nem ért semmit a szónok magyarázata. Megtorpanása még növelte a bajt, mert a fellelkesített kisparasztlak hirtelen felzúdítását csillapítva, apámnak adott igazat a tömeg és sértődötten távozott el a gyűlés színhelyéről. Szegény szervező elvtárs órákig szidta a méltóságosan lassú népi demokratikus fejlődést, melynek tempója nem hagyta, hogy tömeg élére ugorva megleckéztesse a falu vérszopóit.

Mert hogy fest az én falum is mostanában! Minden lökést már előre tud a reakció és felkészülve tartja neki az oldalát. Kínjukban is röhögnek még a kulákok, kupecsek, hogy saját diadalmukat a dolgozó néppel elhitessék. S a régi megszokások hatalmát gyűlésező proletárok, a csátaljai traktorállomás traktoristái tiporják, s apám félelmessé nőtt zavaros alakja remegtetik. Neki nincs oka félni iga miatt, mert földmunkás maradt és öregségére tekintettel úgy látja, nincs mit vesztenie, most, amikor fenn ragyog a nap és fia vállát hízelgő urak veregetik. Szinte látom, amint megy, siet az utcán megfiatalodottan s karimás fekete kalapját emelgeti a szél, mely a sovány homokokról a faluba ver. Fehér inge vásznából fekete

bunkóként dől előre félezüst cigányfeje, nyakán majd elpattan a csontgomb s háborúban elfagyott cifra-bőrű kezei bársonynadrágját ütögetik. És megy, siet a gyűlésre, mely a szétdúrt, satnya falut erőszakolva fogja össze és tervek tiszta gondolatait próbálja elkülöníteni az agyonmérgezett paraszti ösztönökbe. — Nincs bolondabb ennél a népnél, — ordítja apám és magyarázza a jószándékú városi szónokoknak. — Még rosszabb, hogy földet adtak neki, mert most meg eldögleszti a kapzsiság; mind kulák akar lenni valakinek a kárán. Nincs itt szeretet és összefogás!

Ha meg úri ellenségek gyűléseznek, apám akkor is ott van. Figyel, gondosan figyel és a végén hozzászól, barbár és suta szavai-val szétrombolva a finom mákonyt, mely sokszor Isten szavának kenetében jelenik meg.

Tavaly a hegyesorrú papot pécézte ki, aki különben kegyes alattomosággal viselkedik és a Pfeiffer-párt gyűlésén békebeszédet ürügyén vállalta a szónoklást. Ez a pap ritkán árulta el, hogy hasadt reverendájában teméntelen a népgyűlést s csak kulákok társaságában mondta ördögnek a kommunistát. Ez még mosolyra is képes volt a kommunisták felé és Horváth Mátyás párttitkár egy napon diadalmasan kiáltott fel a pártban: — Elvtársak, miénk a pap, most beszélgettem vele, teljesen a mi emberünk.

Nos hát, ez a verestokájú pap tartotta a Pfeiffer-párt gyűlést a gazdakörben. A nagygazdák két markos béressel noszogatták ki a kommunistákat, hogy mindaz a titkos, kéjes dolog elmondható legyen, mely beteg vágyaikat fütötte. Apám hogy-hogynem, valahogy bennragadt a sötét melletti sarokban és meghúzódva végighallgatta a gyűlést. Képzelem, mennyire bosszantotta a leplezetlen ármány, hisz a vak is látta, mi készül itt. A táblás üvegablakokat becsukták, az ajtókat elállták s a nágyeszű kupecsek úgy mocoogtak helyeiken, mint akiknek ezer bolha szorong a korcában. Apám katonapajtása, vitéz Végvári Ferenc, a Pfeiffer-párt titkára nyitotta meg a gyűlést, egy elpúposodott ember, akinek kerek arca mint egy óra számlapja volt rövid nyakára akasztva, savanyú orra, mint az óramutató jelezte a Pfeiffer-párt végóráit.

A pap megérezett valamit a reakció vesztéből. Pátosz fütötte át a hangját, kivörösödött, bogyó szemei elkönyyesedtek, amint kiadta magából azt a zagyvalékot, amit úgy hívunk, hogy keresztény nemzeti szemlélet. Különösen a szenteket emlegette sokszor, akiket a kutya sem ismert Baracsán, de akiktől most tanulni kellett keresztényi kitartást a falú kulákjainak, kupeceinek, bélistásainak. A népet összefűzte bitang királyaival s az Istent hirtelen kegyetlennek írta le, aki majd le fog sújtani a bűnösökre, és megtöri azok hatalmát. S a kizsákmányolás buta falusi csöcseléke, mely a magyar félféudalizmus keretében megromlott, mielőtt uralomra kerülhetett volna, berzenkedve tapsolta meg a papot, kinek szavából csak annyit értett, hogy ez valami csodareakciós, nekivaló dolog. Olyan volt az a gyűlés, mint valami fékélyes seb a magyar élet testén, melyben vizsla kukacok nyüzsögnek.

Mert apám nem tartozott bele, szava hamarosan kiszárnyalt közülük. A beszéd végén vitéz Végvári hozzászólásra hívta fel a

párt tagjait. Egy kis önbiztatás indult volna meg, ha apám sarokból az emelvény elé nem ballag és szólásra nem emelkedik. Végvári vitéz elsápadt, de nem merete megtagadni a szót.

— Emberek! — kezdte apám, — engem azonnal lökjetek ki, ha egy hazug szót szólok itt, ha csak annyi hazugság is van szavamban, mint körmöm alatt a piszok. Én amit mondok, azt mind bizonyítani fogom, méghozzá a Vizsmeg Ferkóval, aki itt ül az asztalnál és akit vitéz Végvárra keresztelt a Horthy. Hát én azt mondom, hogy minden gyűlölködésnek, ami az emberek között van, a papok az okai!

A burzsujok felszisszentek, nehéz csend lett a teremben.

Mert emlékezz csak Vizsmeg Ferkó, amikor mink a huszonhármas, közös gyalogezredhez Zomborba bevönultunk, ez még az első háborúban volt. Amint fölszereltünk, rögtön egy páter jött felénk és a szófogadásra biztatott, hogy vesszen el az a kevés eszünk is, amit az édesanyánk belénk nevelt. Aztán kitört a háború és öszszeterelték az ezredet a nagy gyakorló térre, akkor meg a regemencpáter prédikált nekünk. Igaz-e Ferkó? csak mondd nyíltan.

— Igaz, Pista bácsi, — dűnnyögött zavarában a vitéz.

— Arra biztatott bennünket a regemencpáter, — folytatta apám, — hogy ne engedjük a mi drága magyar földünkre az elleneséget, löjjük, öljük azt a szerbet, orosz, olaszt és pusztítsuk el még az irmagját is, hogy a mi gyönyörtűsleges Ferenc Jóska császárunk dicsőségben uralkodjon szent hazánk felett. Így volt-e, Ferkó, a minenedet.

— Így, Pista bácsi.

— Hát akkor én összeszámolom: — emelte fel kezeit. — A Ferenc Jósának volt száz két gyalogezrede, tehát száz két regemencpáter úszította akkor a népet az ölésre, hogy gyilkolják a népek egymást az urakért. De ez még semmi, ugy-e, Ferkó? Mikor a frontra kiértünk, a szerbiai fekete hegyeknél újra misére sorakoztunk. A batalijonckomendótul kijött megint a páter, egy hosszú égbekivánczó-pap, aztán megint csak úszított bennünket és az üdvözülést ígérté és öt hold földet azok családjának, akik hősihálált hálnak a hazáért. Mert tudták a bűdösök, hogy nekünk semmink sincs otthon, mind a szegényember volt a svaromléniaiba, csak az éhes kis gyerekeinket és a rívó asszonyokat hagytuk otthon. De csak mi öljük egymást, szegények, mert a szerbet, az orosz is a pápa biztatta a másik oldalon. És mi öltük egymást, pedig sohasem bántott engem az a szegény orosz; szép fiatalembereket, családapákat lövöldöztünk agyon, mert minden batalionnál, később minden századnál sustyorgott a fülünkbe egy-egy pap. Így volt-e, Ferkó, te velem voltál, tudhatod?

A vitéz kelleetlenül motyogott, senki se tudta megakadályozni apám beszédét. A pap lilára puffedt, néha válaszolni akart, de szülém leintette.

— Most én, plébános úr! mert hazudtak ám maguk akkor, de alaposan, mert nem kaptunk mi a háború után földet. Egy hold tölösit kaptam, de azt is Nagyatádi adta, de bár ne adta volna, mert húsz évig nyögtem a megváltást. Maguk tizenkilencben el-

nyomták a szegénységet, sok haszontalanságról prédikálnak folyton, hogy azokon gondolkodjon a szegény és ne keresse az igazságot, nehogy kiokosodjon, oszt, mikor bajban az urak szekere, akkor újra gyilkolásra uszítanak. — Karaszi! — mutatott az egyik álldogálóra, — velem voltál a kórházban, mikor sérvre operáltak, mert rosszul emeltem meg a Tinós-Szörös kocsija farát. Emlékezhetsz, mikor hozzámjött gyóntatni a barát, — mert ott jönnek ezek, ahol az ember pusztul, mint a fekete dögbogarak. Emlékszel ugy-e, Karaszi, mikor erőszakkal gyóntatni akartak?

— Emlékszek Pista bácsi! — nevetett fel a tréfás Karaszi, aki apám beszédében szörnyű mulatságot látott. — Ez akkor volt, mikor megnyertük az eukarisztiát. Fél napig magyarázta nekünk a barát, akkor se értettük és nem könnyebbültünk tőle, pedig valami malaszt-félet jelent.

A csend elmérgesedett, Karaszi is megijedt szavától. Megbánta, hogy bizonyított, mert Kocsis Jóska, kitől ígát kapott igényelt földjére, vasvilla szemekkel nézett rá az első sorból. Apám azonban nem zavartatta magát, egyre harsogóbban beszélt.

— Ilyenek maguk, plébános úr, ha maguk nem volnának, már rég megokosodott volna a szegényember.

Ezt már nem bírta a pap. Felugrott, fekete kalapja után kapott és elhagyta a termet. A népek egymást lökdösve nyitottak neki utat.

— Miért megy el plébános úr? — kiáltott utána apám, — még nem értem végét.

A pap csak ment, Tinós-Szörös elordította magát:

— Mit keres ez itt? részeg biztosan, miért nem dobjátok ki a vént?

Nagy kavarodás, zsivaj lett. Jócskán voltak ott kisparasztok, akik reakciónak is éppoly öntudatlanok voltak, és tiszta nevetésre változtatták a gyűlés végét, hisz olyan nem volt még Baracska történetében, hogy a papnak ellenszóltak volna. Apám széles, izgatott mosollyal ment hazafelé, de anyám már félúton eléjeért és rémült perlekedésbe kezdett.

— Mért nem marad már ilyen vén az ülepén. Mindig politikázik, vénkorára bolondult meg. Uristen! a pappal kikezdeni, ilyen megérni vele!

Anyám, mondanom se kell, semmit se lát az újvilágból, ő valóban megöregedett és csak azt tudja, hogy nagyon káros az urak ellen beszélni. Kemencepadkán kuporog és onnan felel apámnak, vagy imádkozik, susmog gondolatlanul, míg el nem bóbiskol. Ilyenkor ráncos feje kötényébe esik, hogy tompult, munkakintól elgyengült arcát újra tarolt vállacskaíáig emelje. Apám nem haragszik rá, nagyot nevet ilyenkor és „gyöngyöcskémnek, virágszálamnak“ nevezi, bort hozat be vele és fáradhatatlanul magyarázza neki a politikát.

A múlt télen a néném fia, a Jóska, egy szemfüles kamasz, Dózsa-könyvet olvasott el neki. Még ma sem tudom, ki írta, mert anyám elégette. Későn jött rá a könyv veszedelmességére. Apám a könyvet készenlétbe a gerendán tartotta s ha valaki jött, azzal

bizonygatta magát, részeket és fejezeteket olvastatott el belőle. Azóta úgy köszön, hogy „dícsértessék a Dózsa György neve“. A könyv valami kétes paraszti öntudatot adott neki, Dózsa beköltözött az ő fura életfilozófiájának hősei közé. Mátyás király, Arasztos Tóbiás, Bátor Tamás, Erős János, Kalmus királyfi és a többi mesealak másodrendű figurákká züllöttek mellette, sőt Dózsát Krisztus elé helyezte.

— Mért köszön Dózsával, édesapám? kérdeztem nemrégiben, csendes borozgatás közben.

— Mért fiam?... mindenkinek azzal kellene köszönni, minden munkásnak azzal. Mert Krisztus, az a szegény zsidógyerek is eleget szenvedett a népért, de közel se jön a mi Dózsánkhoz, akit tüzes trónuson égettek meg és kurucokkal harapdáltattak.

Mondom, ez a könyv alaposan megkavarta őt és a Dózsa-problémából még most se tud kifogni.

— Küldj már, fiam, egy Dózsa-könyvet a városból, majd a Jóska elolvassa, — kért engem a búcsúzáskor. Szidta, átkozta magát irástudatlansága miatt, de édesanyám is kapott, aki azt a szép könyvet elsinkófázta.

— Ne küldj neki, — súgta fülembe a búcsúcsóknál anyám, — hiszen úgyis alig bírunk vele. Nincs nála más, csak a gyűlölködés, pedig azelőtt ő is jórészt a gazdáktól kapott kenyeret.

Nem foglaltam állást egyik oldalon sem, hogy szeretetüket megőrizzem. De mintha nehéz kellemetlenségbe keveredtem volna, furdalt a rosszérzet, éreztem, hogy valami rendkívüli dolog történik az öregemmel, valami vén örülete a szabadságnak fogta ostora végébe. És itt mégis tennem kellett volna, találni kiutat. Esetleg a politikai nevelését megkezdeni, megmagyarázni neki a mi gazdasági és politikai fejlődésünk különösségét, betekintést nyújtani neki az osztályharc kommunista furfangjába.

Viszont erre sohse nyílt alkalom, a híreket pedig egymásután kaptam. Disznóvágáskor összeveszett az egész rokonsággal, kihajtotta őket a házunkból, mert nehezteltek kihívó viselkedéséért, melylyel csúffá teszi egész familiánkat a módosak előtt. Azóta még testvéreim is csak akkor járnak házunkhoz, mikor ő nincs otthon.

A Guszli ángyom, akinek aszaltra száradt a szája a fősvénységétől, nyíltan szemébevágta:

— Vén trotykos, mit gondolsz magad? Azt hiszi, hogy majd eltartja magát valaki, ha összeesik? Várhatja, ha már most ennyire megütáltatja magát. Maga miatt nem kaptunk feleséget a Daciéktól.

„Apám ásónyalet vágott utána, úgy kergette ki“, írta könnyes levelében anyám. Engem nagyon felizgatott ez a levél, s hirtelen igaznak találtam apám szenvedélyét. Mi az a falu ott? Porba, sárba ragadt házak, elnyomáshoz szokott nép, csak rivalgó új lehet ott apám cselekvése, mégha borzas füst is van szavai végén, mégha öreg is.

— Igaza van, ne féljen! — írtam neki a biztatást e lelkes pillanatomban.

És ő nem félt! Cselekedett mások borzalmára és nevetségére. „Itt van már az öreg Dózsa“ kiáltották vígan a kisparasztok, ha valami összejövetel, megbeszélés vagy utcavégi csoportosuláson megjelent. Mert nem lehetett tudni, akkor mivel végződik az. Szendrői úr, a jegyző nem állhatott meg előtte, ő felfedezte benne a re-akcióst. Bósz, síma vigyora az aranyfogakkal, poros hivatalnokbeszéde a paraszti izességekkel, mind nem használt. Apám tiszteltlenül leplezte le és azt is biztosan mondta el, hogy miként tartja markáiban a jegyző úr az egész faluvezetőséget. És mindezt a teljes községháza előtt. Máskor fiatal, munkárávaló koldulóbarátokat zavart ki a faluból. Az ősszel csatornapucolásból jövet munkának fanyalodott apácákat fél napig tanított szárat vágni, kötővesszőt csavarni. Mikor nem boldogult velük, a tanyasiak vígasságára összeszidta őket. De ádáz türelmetlenség fogta el mindenkivel szemben, aki a munkával valamiképpen nem állt testvéri viszonyban. A munka, mely az ő győzős természetének kitűnési lehetősége volt azelőtt, most új megfogalmazást nyert nála, törvénytelen világ-életének sarkpontja lett. Valahogy úgy képzei apám, hogy most mindenkinek a kezébe adta az állam a dolgot és lássuk hát most, mire megy a paraszt!

A multkorjában telepes székely kocsijára kéredzkedett fel és a víg székely apám kedvéért vastag szíjostorral noszogatta a lovát. Apám egy idő után kimarkolta kezéből a gyeplőt és ráolvastott:

— Minek ütöd azt a szegény állatot, te marha ember? Mán az magától is! — és így szó szót követett, mert szülém meg akarta mutatni neki az ügyes lóhajtás módját, amit a székely semmi áron nem volt hajlandó megtanulni. A végén elmérgesedett a civakodás.

— Mi köze magának ahhoz, hogy én mint hajtók? Menjen le innen, mert lelököm.

— Van közöm, — kakaskodott az apám, — mert az államtól kaptad azt a jó lovat. Az én pénzből a mindenit a bukovinai márkának! Puliszkával, kásával éltek tik, nem tudjátok ti, hogy mi az élet!

A székely erre nagyot taszított rajta, de nem tudta lelökni a szekérről. Gallért szaggatva ütötték egymást a kocsitáján s a girhes ló megvadultan vágatott velük. A székely légényfia kapanyéllel sújtotta fejbe az öregemet és csak úgy tudták lelökni a kocsiról. Órákig hevert az úton ájultan.

De ez se szelidített legénykedésén. Vasárnapokon addig propagandázta, hogy a földművesszövetkezetet a Csirki kupec vezeti, míg a városiak is észrevették és a kupecet nagy zenebonával kizárták a szövetkezetből. De a vármegyei urakkal is összekapott még egyszer. Fél napig küldözgették hivatalról-hivatalra a „vöröskörmű kisasszonyok“, ahogy ő mondta és nem intézték el neki apró ügyét, ami miatt ott járt. Apám az alispáni hivatal táján zengő káromkodásba kezdett, csak úgy recsegték tőle a kupolás folyosók.

— Mit gondolnak maguk semmi népek, miért vannak maguk itt? Azért vannak, hogy a munkásember ügyét elintézzék. Nekem dolgozni kell még máma, én nem a körmeimet pucolgotom.

A kommunista alispán mosolyogva jött ki a nagy ricsajra, át-
 delte apám derekát és odavezette, ahol az ügynek forrása van, ahol
 a dolgot percek alatt elintézték.

Igy ment, ívelt föl apámban a lángolás, kivált mikor meg-
 látta, hogy egész hatalom áll mögötte. Nagy, komikus harcairól
 édesanyám küldte a riadt tudósításokat, amik igen felbuzdítottak
 engem.

Am egy napon távirat érkezett: „Fiam, azonnal gyere haza,
 apádat kidobták! Baj van“.

Még aznap hazaértem. Hasogatott egü koraórszi est volt és a
 falu savanyú, sárga porban terpedt a folyóparton. Valami felbor-
 zoltság, határtalan kíváncsiság ült rajta, éppen mint lelkeken.
 Ugyan mi lehet a baj? hisz kövér kukoricásszekereket láttam be-
 gördülni az újgazdák udvaraiba és az utcánkban szemközt vicsor-
 rogtak az új léckerítések. Többen belémakaszkodtak már az úton,
 de nem mondtak semmit. Biztos titkolják előttem, vágy restellik
 kimondani — gondoltam és még eszeveszettebben siettem haza.

S amint belöktem otthon az ajtót, ott láttam apám konok, fe-
 kete fejét az asztal fehér abroszán. Tarkójára vörös cserepeket vert
 az üvegenszűrt nap, egyenes homloka előtt borosbutykos magasodott,
 mint véres bunkó, s az abroszon lila penésznek látszott a számtalan
 borpecsét. Rövid, csutak karjait mozgatta, régi nótáját dúcorogta
 és szemmelláthatólag a részegség legnehezebb betegségét nyögte.
 Anyám a kemencepadkán ügyelt rá. Az asztalhoz léptem és meg-
 simogattam fejét. Nehezen, báván emelte rám a tekintetét, alig is-
 mert meg.

— Kidobtak fiam... kidobtak... — csuklott sírásba aztán. —
 Ötven évig dolgoztam nekik, oszt kidobtak... — Majd hirtelen düh-
 begurult, két szeme mint két tölgyfagörcs. — Kik vagytok tik, be-
 csaptatok gazember kommunisták!...

Borospohár akadt a kezébe, arcomnak vágta, arcomon törött
 szét. Elsápadtam. Mintha újrahalt hitével vágott volna arcom.

Anyám sikoltott, majd a sifonérhoz ugorva, papírlapot vett
 elő s rögtön kezembe nyomta. — Kidobták — suttogetta és kitért be-
 löle is a sírás. — Kidobták, mert az urak ellen beszélt. Tudtam én,
 hogy nem jó vége lesz ennek. Most már ötet is bántja, nem bír
 maradni, azóta folyton iszik. Csinálj valamit édes fiam, mert így
 koldúságra jutunk. Még mondani se mertem senkinek, úgy, szé-
 gyellem magam.

A hivatalos értesítésben valóban az volt, hogy az Igali Ár-
 mentesítőt magánkézből átveszi az állam és ennek kapcsán a kiöreg-
 gedett szolgálkat, így apámat is azonnali hatállyal elbocsátják. De
 az apróbetűs záradék ehhez még azt is hozzámondta, hogy az el-
 bocsátás miként történik és az elbocsátottak nyugdíjat kapnak, ami
 több lett, mint apám eddigi alapfizetése.

— Elolvasta édesanyám ezt a záradékot is itt? — kérdeztem
 tőle, — ezeket az apróbetűket.

— Nem olvastam én — törölgette a szemét kötényében. — Nem
 fogja azt már az én szemem. Elég volt nekünk a nagycet is hallani.
 Felkacagtam, hogy csak úgy rengett belé a ház. Apám fel-

emelte zokogó fejét és üresen bámult rám, könnyel áztatott arca-húsa úgy remegett, mint a kocsonya. Hozzáléptem és megráztam a vállát.

— Hát meddig akar még dolgozni édesapám, hiszen már hetven éves?! Nyugdíjat kap, nyugdíjat kap, nyugdíjat, értse meg, amit az Ármentesítőtől sohse kapott volna.

Nem értette. Másnap józanul is alig hitte, én azonban megnyugodva gyorsan visszautaztam. És apám még abban a hónapban nyugdíjas lett, s ez alkalomból örvendező levelet írt anyám.

Furcsa nyugdíjas ő. Nem visel görbebotot és nem ül árnyasfák alatt. A tavaszon megint láttam egyszer. A fekete kerekkalap a fején volt és döngő csizmákkal mérte az utcát. Défosz-gyűlésre ment. Egy gyermek primitív indulata, rajongása ült az arcán, egy életen át agyongyötört gyermeké. Eszetlen bátorság lobogott megdülledt szemeiből és kifejezhetetlen fiatal vadság, vénségére új emberi öntudat. És mit csodálkoznak azok apámon, akik mindezüdeig nevelték, hisz a Horthy-világ sulykolta ki ösztöneit, ferde utakat, rones rojtokat vásva ki benne. A bamba feudálkapitalizmus teremtette meg őt, úgy ahogy van, csoda-e hát, ha így szabadul? Természetes jelenség ő! és te baracskai hegyesorrú pap és mindenfajta sunyifejű urak Dózsával köszönjetelek neki, mert márvjátlan kubi-koseszímáival majd a feneketekbe rüg.

NAGY SÁNDOR

RUHÁT VESZEL

Ruhát veszel, ragyogó selymet,
nevetve dícséred a tervet,
és aztán szélesen, suhogva
terítéd nyúlánk alakodra.

Szövíőő szötte ilyen széppé,
szívesen, tudta mind a népé,
beleszötte a szeme kékjét,
ragyogó, vidám nevetését.

A gép is tudta, ezt te hordod,
könnyebben, mint régen a gondot,
illik is rád, szépen viseljed,
dícséred a Hároméves Tervet.

• És azt, ami jön, a nagyobbbat,
a selymek suhognak, ragyognak,
a tervek a bőséget hozzák,
szép vagy és veled szép az ország!

TAKÁCS TIBOR